

POTREBA ZA CJELOŽIVOTNIM UČENJEM

Sažetak

Tekstom navedenog naslova željeli smo ukazati na potrebu i važnost jednog novog pristupa učenju. S obzirom da živimo u vremenu stalnih socijalnih, ekonomskih i tehničko-tehnoloških promjena, pred nas se postavljaju stalni izazovi za novim pristupom učenju. Od čovjeka 21. vijeka se očekuje kontinuirano praćenje tih promjena i aktivno sudjelovanje u društvu. S tim u vezi, potreba za konceptom cjeloživotnog učenja postaje neizostavna i nužna.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje, obrazovanje, rano učenje, islam i cjeloživotno učenje, nepismenost.

Muhamed OKIĆ

Uvod

Živimo u vremenu kada se granice znanja iz dana u dan proširuju. Brzim razvojem novih tehnologija mijenjaju se radni, društveni i porodični odnosi. Čovjek u takvoj situaciji mora trajno učiti kako bi bio u mogućnosti pratiti te promjene. Nove tehnologije sve više utiču na obrazovanje, radna mjesta, profesije i vrste poslova. Stoga, niko više ne može zagarantovati da će raditi jedan posao ili da će imati jedno zanimanje za čitav život.

U procesu cjeloživotnog učenja čovjek bi trebao znati da škola nije jedini, a sada više ni izrazito dominantni nositelj obrazovanja. Jer, očito je da se cijeli život ne može ići u školu, i da sve više dolazi do izražaja neformalno obrazovanje i samoobrazovanje u raznim institutima za učenje stranih jezika, za obuku rada na računarima, u firmama koje imaju odjele za određene poslove. Otuda koncept cjeloživotnog učenja ima najveći značaj kod obrazovanja odraslih.

Početak afirmiranja cjeloživotnog učenja

Cjeloživotno učenje se definira kao ono učenje koje je bazirano na stalnom pristupu učenju radi sticanja novih i obnavljanja stečenih znanja i vještina. Cjeloživotno učenje je neka vrsta druge prilike za unapređivanje temeljnih vještina.

Na početku nam je također bitno ukazati na distinkciju između pojmova cjeloživotno učenje i cjeloživotno obrazovanje. Ova dva pojma iako nisu istoznačna, duboko se međusobom prožimaju i skoro da imaju isto značenje. Dok obrazovanje obuhvata samo organizirano učenje, učenje koje ima širi koncept uključuje i nenamjerno, neorganizirano i spontano sticanje znanja.¹ Zbog nemogućnosti da se ova dva pojma posmatraju odvojeno, ali i zbog održivog razvoja, obrazovanje se ne može odvojiti od pojma cjeloživotnog učenja.

Naziv *cjeloživotno učenje* pojavio se u Engleskoj dvadesetih godina proteklog vijeka. Ono se u tom vremenu afirmira u Evropi kao politika koja odgovara na probleme ekonomske krize i povećane nezaposlenosti.

Inače, sama ideja cjeloživotnog učenja javlja se još u Platonovom djelu "Država", ali je, kao što je već pomenuto, prvi put u potpunosti artikulirana u Engleskoj od strane Basila Yeaxlee (umro 1967), profesora za psihologiju edukacije na Oxfordu, i Eduarda Lindemana (umro 1953), profesora socijalnog rada. Oni su postavili intelektualni temelj za razumijevanje učenja kao kontinuiranog načina svakodnevnog življenja. Svoj pravi zamah ideja cjeloživotnog učenja dobila je tek poslije Drugog svjetskog rata.

Godine 1996., na sastanku 25 ministara obrazovanja zapadne i srednje Evrope, Australije, Japana, Meksika, Kanade, Novog Zelanda i SAD-a, cjeloživotno obrazovanje je bila dominantna tema, te je zaključeno da ono treba da bude vodeće načelo buduće obrazovne politike.²

Značaj cjeloživotnog učenja za kvalitet življenja

Vrijeme i društvo u kojem živimo su vrijeme i društvo u kojima će se gotovo svaki pojedinac u toku svog radnog vijeka morati baviti s više od jednog posla. U takvom vremenu i takvom društvu cjeloživotno učenje postaje neophodno svakom pojedincu. Cjeloživotno učenje javlja se i kao odgovor na zastarijevanje znanja i na neusklađenost edukacije mladih i odraslih. Taj koncept postaje orijentacijom u razvoju sve više zemalja. Ono je zapravo zamisao rješavanja problema sistematskog pristupa edukaciji u svim životnim razdobljima, od djetinjstva do starosti.

Pravo na obrazovanje jedno je od ljudskih prava zagarantovanih Deklaracijom o ljudskim pravima iz 1948. godine. Ohrabrujuće je da je stopa o opismenjavanju odraslih širom svijeta išla progresivnim putem, ali ne baš onako brzo i efikasno kako se očekivalo i željelo. Tako je, recimo, 2002. godine u svijetu bilo nepismeno oko 800 miliona odraslih osoba, što je oko 18% svjetske populacije. Oko 70% njih je živjelo u samo devet zemalja, među kojima su opet prednjačile Indija (33%), Kina (11%), Bangladeš (7%) i Pakistan (6%).³ Do 2005. godine ta stopa se nešto popravila, na način da je te godine zabilježeno 785 miliona nepismenih odraslih osoba ili 17% odrasle svjetske populacije, od čega se najveći procenat odnosio na djevojke i žene.⁴ U 2009. godini u svijetu je bilo 776 miliona nepismenih odraslih osoba. Da bi se, nažalost, 8. septembra 2010., dana kada se svake godine, od 1966., obilježava Međunarodni dan pismenosti, potvrdilo da je broj nepismenih odraslih osoba skoro 800 miliona, a da su od toga dvije trećine žene. Zato kažemo da koncept cjeloživotnog učenja i obrazovanja postaje još važniji, jer i ženama pruža priliku za poboljšavanje vlastite situacije.

Cjeloživotno učenje nije samo oblik obrazovanja, ono mora postati vodećim načelom u kontekstu usvajanja znanja. Raspravom o primjeni cjeloživotnog učenja u Lisabonu 2000. godine, Evropsko vijeće je došlo do sljedećih zaključaka: zagarantovati stalni pristup učenju radi sticanja i obnavljanja vještina, razvijati djelotvorne metode učenja i proučavanja, razvijati

1 Pastulović, Nikola: "Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju", *Odgojne znanosti*, Zagreb, Vol. 10., br. 2., 2008., str. 253-257.

2 Pastulović, Nikola: *Isto*.

3 Šutalo, Vera: "Obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja – Učenje za sve", *Geodezija*, Zagreb, 2006., str. 51-57.

4 Šutalo, Vera: *Isto*.

i poboljšavati uvjete potrebne za postizanje kontinuiteta u doživotnom učenju, poboljšati način razumijevanja u sudjelovanju procesa obrazovanja, te osigurati jednostavan pristup kvalitetnim informacijama vezanim za sticanje obrazovanja.⁵

Cjeloživotno učenje postalo je jednim od nositelja samoizgradnje, jedan od preduvjeta razvoja za osiguranje daljnjeg širenja i protoka znanja širom svijeta. Cjeloživotno učenje ne odnosi se samo na vrijeme provedeno na poslu, već obuhvata i vrijeme prije, tokom i poslije radnog vijeka svakog pojedinca koji brine o svom razvoju. Nažalost, naše bosanskohercegovačko društvo nije prepoznalo u toj formi bitnost cjeloživotnog učenja.

U Bosni i Hercegovini se još uvijek nedovoljno govori o cjeloživotnom učenju i obrazovanju, a kao potvrdu tome vidimo u još uvijek velikoj stopi nepismenosti i broju nezaposlenih.⁶ Procjene su da u BiH postoji između 360.000 i 700.000 nepismenih osoba, a podatak da smo sa 510.580 nezaposlenih ušli u 2010. godinu i više je nego zabrinjavajući. Profesor Jusuf Žiga navodi razloge zašto bi cjeloživotno učenje trebalo svima biti imperativ:

1. ekonomski razlog (globalizacija ekonomskih odnosa; nove tehnologije i sl.),
2. stil življenja (mijenjanje ukupne filozofije života),
3. uvjeti života – životna sredina (nužno je ponovno definiranje čovjekova odnosa prema cjelini svijeta koji ga okružuje – životnoj sredini u najširem smislu).⁷

Rano učenje kao preduvjet cjeloživotnom učenju

Jedna od definicija učenja kaže da je to *ostvarivanje bilo koje relativno trajne promjene u ponašanju koje se javlja kao rezultat vježbe ili iskustva*.⁸ Da bi uopće novi vid ponašanja postao trajan, on se kao takav mora dugo da uvježbava, na način da se mozak navikne na taj vid ponašanja. U jednoj svojoj mudroj izreci Aristotel je kazao da smo mi zapravo ono što radimo, da vrlina nije čin već navika. Rano učenje ostavlja trajan, nekad neizbrisiv trag na razvoj individue. Kontinuiranost ranog učenja je prva i najznačajnija njegova karakteristika. Kasnije ljudsko učenje je upravo brzo i efikasno stoga što se bazira na osnovama ranog učenja.

Psiholozi naglašavaju da ukoliko se rani period života ne iskoristi za učenje, u potpunosti i pravilno, propušteno se kasnije mnogo teže nadoknađuje.⁹ Eksperiment koji je učinjen sa dvije grupe ptica o tome jasno govori. Prva od njih je bila zatvorena u skučen prostor koji nije omogućavao vježbu letenja, dok je druga imala sve potrebne uvjete za letenje. Nakon izvjesnog vremena grupe su zamijenile prostor, ali se ustanovilo sljedeće: ptice koje su prvo živjele u nepovoljnoj sredini nikada poslije nisu tako dobro mogle da savladaju vještinu letenja kao grupa koja je kasnije premještena u sredinu sa nepovoljnim uslovima. Važno je reći da su obje grupe ptica bile iste starosti, i da su jednako dugo bile i u povoljnim i nepovoljnim uslovima.

Islamski koncept cjeloživotnog učenja

Čovjekova uloga i njegova misija na zemlji je uloga i misija Božijeg namjesnika, a to opet od njega zahtijeva aktivnost i istraživanje, cjeloživotno učenje. Ukoliko čovjek stane s učenjem, automatski zapostavlja ključnu ulogu i misiju na koju se obavezao, a to je da on, čovjek, bude Njegov namjesnik na zemlji. Historija islama svjedoči nam o tome da su prvi muslimani tražili znanje i obrazovali se uprkos svojim godinama, a Omer, r.a., savjetovao ih je da se obrazuju i dobro upute prije nego zauzmu funkcije, a i nakon toga.

Uz sve počasti koje je islam rezervisao za sticanje znanja, Bog Uzvišeni je naredio Muhammedu, s.a.v.s., da stalno traži povećanje znanja: "Reci: 'Gospodaru moj, povećaj mi znanje!'"¹⁰ Muhammed, s.a.v.s., nikada nije tražio povećanje bilo čega osim znanja. Slijedeće njegove riječi jasno ukazuju na važnost cjeloživotnog učenja: "Ko krene tražiti nauku, Allah će mu olakšati put u džennet, a meleki će ga prekriti svojim krilima iz zadovoljstva njime. Za učenjaka moli oprost sve na nebesima i na Zemlji, pa čak i ribe u moru, a prednost učenjaka nad pobožnjakom je kao prednost punog mjeseca u vedroj noći nad ostalim nebeskim tijelima. Zaista su učenjaci nasljednici vjerovjesnika, a zaista vjerovjesnici ne ostavljaju u naslijeđe ni zlatnike ni srebrenjake, nego iza sebe ostavljaju jedino znanje, pa ko ga uzme, uzeo je mnogo dobro."¹¹

5 Vrijedno je ovom prilikom spomenuti rad i funkcionisanje programa pod nazivom *Socrates* - evropskog edukacijskog programa u koji je uključeno oko 30 evropskih zemalja. Glavni cilj programa je graditi Evropu znanja i na taj način dati bolji odgovor na velike promjene u ovom vijeku. Ovaj edukacijski program nastoji promicati cjeloživotno učenje, potaknuti pristup obrazovanju za sve i pomoći ljudima da steknu željene kvalifikacije i vještine. Važno je također spomenuti da se i Komisija za evropske zajednice bavila ovim pitanjem, te izdala nekoliko tekstova uz obrazloženje šta predstavlja cjeloživotno učenje i koliko se danas u modernom svijetu na njemu insistira.

6 Vrijedno je pomenuti da su od visoke stručne spreme na evidencijama nezaposlenih u Bosni i Hercegovini najbrojnija slijedeća zanimanja: diplomirani ekonomist, diplomirani pravnik i diplomirani inženjer poljoprivrede. Dok u najmanjem broju se to odnosi na diplomirane farmaceute, diplomirane arhitekte i diplomirane grafičke inženjere.

7 Žiga, Jusuf: "Cjeloživotno učenje kao imperativ u modernom dobu", *Pregled* – časopis za društvena pitanja, br. 1-2, Sarajevo, 2003, str. 53-62.

8 Artur, A. Delong: *Spoznaja i znanje*, "Svjetlost", Sarajevo, 1983., str. 92.

9 Stojaković, Petar: *Razvijanje sposobnosti*, "Svjetlost", Sarajevo, 1986., str. 7.

10 *Ta-ha*, 114.

11 Ebu-Davud, *Sunen*.

Zaključak

Znanja koja stičemo kao djeca ili mladi ljudi veoma su bitna, ali ona kao takva u ovom vremenu neće dugo trajati. Zato se s jedne strane pred obrazovni sistem stavlja enormno velika zadaća, a u kontekstu rečenog to znači: osposobiti mlade ljude za ulogu aktivnih građana u društvu znanja, razvijati motivaciju i nuditi im raznolikost mogućnosti, tj. pripremiti ih za kvalitetno cjeloživotno učenje.

S druge strane, imajući u vidu činjenicu da škola više nije jedino mjesto gdje se stiče znanje, a da je potreba savremenog čovjeka takva da mu samo cjeloživotno učenje može pomoći u suočavanju sa svim izazovima, nepoznanicama, naslijeđenim i novonastalim problemima koje donosi 21. vijek, naglasak stavljamo na to da cjeloživotno učenje ima poseban značaj kod odraslih osoba.

LITERATURA

- Bradberry, Travis i Greaves, Jean: *Emocionalna inteligencija*, "Beoknjiga", Beograd, 2006.
 Delong, A., Artur: *Spoznaja i znanje*, "Svjetlost", Sarajevo, 1983.
 Fischer, Gerhard: "Lifelong Learning - More than Training" in *Journal of Interactive Learning Research*, 2000., Volume 11 issue 3/4.
 Đukić, Dragan: *Savetovanje: Programi zapošljavanja – kako uraditi više i bolje*, Evropska agenda razvoja obuka i programa zapošljavanje, Tara, 2006.
 Korjenić, Omer: "Tržište rada i cjeloživotno učenje", *Most*, Mostar, br. 208., 2007.
 Stojaković, Petar: *Razvijanje sposobnosti*, "Svjetlost", Sarajevo, 1986.
 Šutalo, Vera: "Obrazovanje odraslih u kontekstu Cjeloživotnog učenja – Učenje za sve", *Geodezija*, Zagreb, 2006.
 Žiga, Jusuf: "Cjeloživotno učenje kao imperativ u modernom dobu", *Pregled – časopis za društvena pitanja*, br. 1-2, Sarajevo, 2003.

Summary

الموجز

THE NEED FOR A LIFE LONG LEARNING

الحاجة للتعليم مدى الحياة

Muhamed Okic

محمد أوكيتش

In the text of the above title we intended to point out the significance and the need for a new approach to learning. Considering a fact that we live in the world of perpetual social, economic, scientific and technological changes we are constantly faced with the challenges that require a new approach to learning. Man of 21st century is required to observe these changes and take active participation in society. Thus, the need for lifetime learning becomes necessary and indispensable.

لقد أردنا بهذا المقال ذي العنوان المذكور أعلاه. أن نشير إلى الحاجة لأسلوب جديد في التعلم وأهمية هذا الأسلوب. ونظرا لأننا نعيش في زمن التغيرات الاجتماعية والاقتصادية والفنية والتكنولوجية المتواصلة. فإننا نواجه تحديات مستمرة من أجل أسلوب جديد في التعلم. فالمطلوب من إنسان القرن الحادي والعشرين أن يتابع باستمرار كل تلك التغيرات وأن يشارك بفاعلية في المجتمع. وبناء على ذلك فإن الحاجة لمفهوم التعلم مدى الحياة تصبح ضرورة لا غنى لنا عنها.

الكلمات الأساسية: التعلم مدى الحياة. التعليم. التعليم المبكر. الإسلام والتعلم مدى الحياة. الأمية.